ئەم بابەتەش بەشێکە لە (ڕەشبینی لە ڕۆشنبیری کوردیدا) کە پێشەکییەکی تیۆرییە لەسەر فەلسەفەی ڕەشبینی لای شۆپنهاوەر. بەشێکمان هەر لەم سایتەدا بەناوی فەلسەفە و ئەدەب بلاوکردەوە، ئەم بەشەشیان بڕگەیەکی ئەو لێکۆڵینەوەیە کە بەشی تریشی بەدوادا دێت. تا دەبێتە پرۆژەیەکی تەواو بۆ خوێندنەوەی ڕەشبینی و بێ ئومێدی و نیگەرانی لە ڕۆشنبیری کوردیدا.

هۆشەنگ

فەلسەفەی ڕەشبینی شۆپنهاوەر

تایبەت بەم باسەمان پێویستیمان بە فەلسەفەی ڕەشبینی شۆپنهاوەر هەیە، بۆ باسکردنی ئەم باسەش لەگەڵ کورتکردنەوەی باسەکەمان لەسەر ئەم لایەنە لە فەلسەفەی شۆپنهاوەر پێویستیمان بە پێشەکییەك هەیە لەسەر شۆپنهاوەر، بۆیە سەرەتا پێش رووچوونە ناو بابەتەکە پێشەکییەك لەسەر شۆپنهاوەر پێشکەش دەکەین.

* * * * *

(شۆپنهاوەر بە سرووشتی خۆی بە تیژترین شێوەی یاخیبوون، یاخیبوو.بە توندترین وێنەی سەرڕەقی کەللەرەق بوو، ئەم سرووشتە دڵسۆزی لە کەسەکاندا ناناسێت، هەر چەند بلیمەتیش بن، چونکە یاخیبوونەکەی زیاتر یاخیبوون بوو لەسەر خەڵکی نەوەك یاخیبوونێك بێت لە مەملەکەتی بیردا، وەك چۆن لای نیچە وابوو، یاخیبوونەکەی شۆپنهاوەر یاخیبوونێکی تاڵ و گوماناوی نەرێنی بوو، بەلام یاخیبوونی نیچە گەرم و ئەرێنێ بوو، یەکەمیان لەگەڵ دڵسۆزی و هۆگربوون بە کەسەکانەوە رێکناکەوێت،بەلام دووەمیان دڵسۆز و هۆگرە، بەلام دوای کەمێك هەڵئەچێت، لە یەکەمیاندا تاڵی و تورەبوون، لە دووەمیشیاندا توند و تیژی، یەکەمیان جێگیر و رێك، ئەوەی تر گۆڕاو و ودژ و مەیلی گۆڕین و جیاوازی هەیە، بۆیە یەکەمیان یاخیبوونەکەی لە یاخیبوونی پیرێکی بەتەمەن ئەچێت، دووەمیشیان زیاتر لە یاخیبوونی گەنجێکی پیتۆڵ ئەچێت.)

لە کتێبی "شوبنهور/ عەبدولرەحمان بەدەوی"

(شۆپنهاوەر (1788–1880) فەیلەسوفێکی دیاری مێژووی فەلسەفەی رۆژئاوایە، چونکە یەکەم فەیلەسوفی رۆژئاوایی بووە جەختی لەسەر (ئیرادە) کردووە نەوەك (عەقڵ) هەروەها یەکەم فەیلەسوفی رۆژئاوا بووە رووی کردۆتە رۆژهەلات، بەتایبەتیش هندستان و مەزهەبی بودا. بۆ

سرووش وەرگرتن لە فەلسەفە میتافیزیکی و ئەخلاقییەکەی کە وەك ئەوە وایە لەسەر بیرۆکەی (نێرڤانا) دامەزراوە.
فەلسەفەی شۆپنهاوەر هەوڵی رزگارکردنی مرۆڤ ئەدات، بەڵام ئەم رزگارکردنە دوو پلەی هەیە: یەکەمیان رزگارکردن بە هونەر واتە رامانکردنی گەردوون و ژیان بە رامانێکی بێگەرد و خاڵی لە گەردەکانی ئیرادە. ئینجا رزگاربوون بەبێگەردی کە بە تێکشکاندنی ئیرادە سەرچاوەی هەموو خراپییەکان لەو جیهانەدا ئەنجام دەدریێت)

لە کتێبی "الفرد في فلسفه شوبنهور/ فؤاد كامل"

سەبارەت بە شۆپنهاوەر، عەبدولرەحمان بەدەوی لە کتێبەکیدا(شۆپنهاوەر) ئەڵێ: (رەخنەگرەکان زۆر لەسەر سرووشتی کەسایەتی شۆپنهاوەرەوە ناکۆکن،بەوەی شۆپنهاوەر لەگەڵ کامە بلیمەتەکان بژمێرن، بلیمەتە وجودییەکان یان هزرییەکان) (1) بەو مانایەی کە ئایا فەلسەفەی شۆپنهاوەر زادەی ژیان و بوونی خۆیەتی یان زادەی بیرکردنەوەیەتی.
بە سەرنجدان لە ژیانی شۆپنهاوەر رەنگە ئەو رایە لای ئێمە دروست بێت کە ئەو فەیلەسوفێکە لە جۆری دووەم، بەوەی فەلسەفەکەی و ژیانی دوو بابەتی لێك جیاوازن، ئەوەی ئەو لەفەلسەفەکەیدا پێشبەری ئەکات، دوورە لە ژیانی راستی خۆی، ئەو کوڕی ناخۆشی و دەردەسەرییەکانی ژیان نەبووە، ئێش و ئازاری برسییەتی و نەبوونی نەچێشتووە، لە بنەماڵەیەکی دەوڵەمەند لە دایك بووە، باوکی بازرگانێکی زەنگین بووە، لە رووی ماددییەوە ژیانێکی ئاسوودەی بۆ ماڵەکەی پێکهێناوە. شۆپنهاوەریش سوودی لەو رەوشە دیوە و پەروەردەکردنێکی چاکی بۆ هەڵکەوتووە، کە بۆ زۆربەی کەسە بلیمەتەکان هەڵنەکەوتووە. لە رووی خوێندنەوە شۆپنهاوەر ئازاد بووە و لەوەی چ بخوێنێت، هەر بۆیەشە نوژداری و زانستی پزیشکی خوێندووە، دواتریش رووی کردۆتە فەلسەفە، لە زانکۆکانی گیتنگن و بەرلین، دوای وەرگرتنی دکتۆرای یەکەمیشی سوودی لەو رەوشە مادییە باشەی خۆی وەرگرت و ناچار نەبوو بەوەی هیچ کارێك بۆ نان پەیداکردن بکات، ئەمەش ئەو زەمینەیەی بۆ خۆش کرد بەتەواوی خەریکی فەلسەفەکەی بێت و بەدووی ئەو ئامانجەدا بڕوات کە هەستی ئەکرد بۆ ئەوە ئەژی.
دیارە لێرەدا ئەمویێت تۆزێك هەڵوەستەیەك لەسەر مەسەلەی کار و مرۆڤ بکەم ، بەتایبەتیش کار و بلیمەتەکان.

زۆرێك لە فەیلەسوفەكان، كاریان كردووە و بەتایبەتی وەك مامۆستای زانكۆیی خەریكی وانە گووتنەوەی فەلسەفی یان گووتنەوەی فەلسەفەكانییان بوونە، شۆپنهاوەریش ماوەیەك لە زانكۆ كاری كردووە، بەلاَم كارەكەی ئەو بۆ نان پەیداكردن نەبووە، بەڵكو بۆ بلاَوكردنەوەی بیرو باوەڕو فەلسەفەكەی بووە، هەر بۆیەش دوای ماوەیەكی كورت هەست ئەكات كە وانەگووتنەوە كاری ئەو نیە و بەردەوام نابێت.دواتریش ئەبینین كە وازهێنانی لە وانە گووتنەوە لە زانكۆ ئەبێتە كێشەیەكی فەلسەفی و ئەخلاقییانە لەنێوان فەلسەفە و زانكۆدا.

ئازادبوونی شۆپنهاوەر لە كار و نان پەیداكردن و زانكۆ و وانەگووتنەوە، زەمینەیەكی ئازادی لەباری بۆ رەخساند بەوەی بە ئازادی خۆی بنووسێت و كارە فەلسەفییەكانی ئەنجام بدات، بێ ئەوەی هیچ دەسەلاَتێكی زانكۆیی و فێركردن یان كەنیسە یان دەوڵەتی لەسەر بێت،بەڵكو ئەو بەو ئازادییە كاری كرد بەوەی وەك خۆی ئەیەوێت بێ كاریگەری لایەنەكان كاری خۆی بكات و بنووسێت و بەرهەمەكانی بلاَوبكاتەوە، بەمەش وەك نیچە ئەڵێت: (بەم كارەی نە هەر روحی بەڵكو جەستەشی ئازاد كرد) (2)

سەبارەت بەم ئازادییەی شۆپنهاوەر لە كەنیسە و دەوڵەت و زانكۆدا عەبدولرەحمان بەدەوی ئەڵێت ئەوە یەكەمجار بوو لە مێژووی هزری ئەڵمانیدا جەستە ئازاد بێت، پێش شۆپنهاوەر زۆرێك لە فەیلەسوفان سووتاوی بیرو باوەڕەكانی كەنیسە و دەوڵەت و زانكۆ بوون، زۆریان ناچاربوون دەست لە فەلسەفە تایبەتییەكانی خۆیان هەڵبگرن یان بیروڕا فەلسەفییەكانییان بگۆڕن لە پێناو بەرژەوەندی دەوڵەت و كەنیسە و زانكۆدا، نموونەش بە كۆمەڵێك لە فەیلەسوفەكان دێنێتەوە وەك (لیبنتز) كە لە ئەنجامی تێكەلاَبوونی بە سیاسەتی ئەورووپی كەوتە بن دەسەلاَتی كەنیسە و دەوڵەت و بە ئاگری ئەوانەوە سووتا، بووە زورناژەنێكی كەنیسە و كۆیلەی، هەروەها فەیلەسوفی بەناوبانگ (هیگڵ) كە لە ژێر چەپۆكی زانكۆدا ئازادی زەوت كرا، هیگڵ كۆتەكانی زانكۆ و دەوڵەت و كەنیسەی لە سینەدا كۆكردبۆوەو دەنگی ئازادییان تێدا كزكردەوە، هەر بۆیەش شۆپنهاوەر هێرشێكی زۆری ئەكردە سەر هیگڵ و رقی لێیبوو. تەنانەت هێرشەكانی گەیشتنە رادەی گاڵتەپێكردن و سووكایەتی كردنیش.

بەلاَم شۆپنهاوەر بایەخی بەم دەسەلاَتانە نەدا، نە كەنیسە و نە زانكۆ و نە دەوڵەت، هەموو كاتێكیش لەگەڵ دەسەلاَت بوو، ئەمەش لەبەر خۆشەویستی بۆ خودی دەسەلاَت نا، بەڵكو بۆ پاراستنی نیزام بوو، چونكە ئەو لە خەمی ئاسوودەیی دەوڵەت نەبوو، بەڵكو زیاتر خەمی ژیانی خۆی بوو كە تا رادەیەكی زۆر رێكوپێك بوو و نەیدەویست بە گۆڕینی رژێم و سستەم ، سستەمی ژیانی ئەویش تێك بچێت، واتە ئەو لە پێناو پاراستنی جۆرە ژیانی خۆی بوو كە بەرژەوەندییەكانی تێدا پارێزراو بوون. هەر بۆیەشە لە ساڵی 1848 دژی ئەو شۆڕشە بوو كە لە ئەڵمانیا سەری هەڵدا.

لە لایەكی تریشەوە شۆپنهاوەریش یەكێك بوو لەو كەسانەی لە بن كاریگەری بیری نێونەتەوەیی بوو كە لە كۆتاییەكانی چەرخی هەژدە و سەرەتاكانی چەرخی نۆزدەدا سەریهەڵدا و بەسەر هزری

ئەڵمانیدا بڵاوبوو، وایکرد کە نیشتمانیبوون بایەخی لە لا نەبێت و وڵاتانی تریش وەك ئینگلتەڕا و فەڕەنسا و ئیتاڵیا لە پاڵ ئەڵمانیادا نیشتمانی بن. یەکێك لە نەزعە رۆشنگەرییەکانی ئەو بیرۆکەیە لەو سەردەمەدا ئەوەبوو فەیلەسوف بە دەوڵەت بڵێ (دەستم لێمەدە).دەوڵەت لەسەرییەتی تاکەکان بپارێزێ، لەبەرامبەریشدا دەوڵەت داوا لە بیرمەند بکات رێگەی خۆی بگرێت، وەك نیچەش بۆی ئەچێت کە ئەم نەزعەیە رێگەیەکی باشە بۆ ئەوەی بیرمەند کاری هزری خۆی بکات، چونکە ئەو بیرمەندەی کاری هزر ئەکاتە خەمی خۆی کاری سیاسەت و حیزب ناکات. باشتریشە بیرمەند تێکەڵی سیاسەت و حزب نەبێت چونکە تێکەڵبوونی کەسانی نەشارەزا لە کاری سیاسەتدا دەوڵەتیش خراپ ئەکات.بەڵام لە کاتی تەنگانە و پێویستیشدا بیرمەندیش لە سەنگەرەکانی بەرگریدا پارێزگاری وڵات ئەکات، ئەمە پەیوەندی بە سیاسەتەوە نیە.

بایەخی دەوڵەت بە فەلسەفە، مەترسییە بۆسەر فەلسەفە، ئەوەی بە پاراستنی فەلسەفەوە ناسراوە لە لایەن دەوڵەتەوە حوکمی لە سێدارەردانی فەلسەفەیە. چونکە یەکێك لەخەسڵەتەکانی فەلسەفە پرسیارکردن و گۆڕان و گەڕانی بەردەوامە، دەوڵەتیش بە پێچەوانەوە چاوگی نەگۆڕان و چەقبەستنە، دەوڵەت بە سرووشتی خۆی دژی فەلسەفەیە، سرووشتی فەلسەفە نوێکاری و داهێنان و تێپەڕاندن و خەلقکردنی بەردەوامە، بەم شێوەیەش دەوڵەت بەناوی پاراستنەوە ئەیەوێت کۆنترۆڵی گووتاری فەلسەفە بکات، دەست لە سرووشتی فەلسەفە وەردات و بیگۆڕێت و فەیلەسوفیش بکاتە کۆیلەی خۆی. دەوڵەت رەنگە ئەو فەلسەفەیە بپارێزێت کە مەترسیدار نیە بۆ بەرژەوەندییەکانی، فەلسەفەیەك کە تەباییە لەگەڵ ئامانجەکانی دەوڵەت، بەڵام فەلسەفەی راستەقینە فەلسەفەیەکی مەترسیدارە، فەلسەفەیەکی بریندارکەرە، بەڵام دەوڵەت ئەم جۆرە فەلسەفەیە ناپارێزێ چونکە ئەو تەنیا بە کۆمەڵێ بنەمای سووك و گشتی میللی دەژی و لێناگەرێت لەو بنەمایانە دەرچین یان قوڵ ببینەوە و لەدواوەیان بکۆڵینەوە، بۆیە نیچە ئەڵێت:(ئەو فەیلەسوفەی رازییە بەوەی ببێتە فەیلەسوفی دەوڵەت،پێویستە رازیش بێت وا تەماشای بکرێت کە وازی لە مافی گەڕان بە دووی هەقیقەت و نهێنییەکانیدا هێناوە، ئەگەر دەوڵەتیش فەلسەفەیەکی رەسمی بۆ خۆی دانا،تەنیا خۆی مافی ئەوەی هەیە جیاوازی لە نێوان فەلسەفەی باش و خراپدا بکات، دەوڵەتیش هەتا ئەگەر توانای جیاکاریشی هەبێت، ئەوە تەنیا ئەو فەلسەفەیە هەڵدەبژێرێت کە ئامانجەکانی جێبەجێ دەکات چا چ باش بێت یان خراپ)

هەر بۆیەشە دەبینین لە رۆمانی (کاتێ نیچە گریا)(3) نیچە ستایشی ئەو هەموو نەخۆشیانەی دەکات، کە وایانکرد نەتوانێت لە کاری زانکۆیی بەردەوام بێت و کارنەکات و مانگانەش بڕە پارەیەك وەربگرێت.

جگە لە نیچەش زۆرانێك لە بیرمەندەکان تووشی کێشە و بێشەی زۆر بونەتەوە لەگەڵ زانکۆکاندا، هەر بۆ نموونە فەیلەسوفی دانیمارکی(کێرگەگۆرد) کە بەزانکۆکانی ئەگووت کارگەی قووتوون،

هـەموو شـتێك لەزانكۆكانـدا پێویـستە لـە قووتـو یـان قالـب بخرێت،نـەوەك تـەنیا بیرەكـان بـەڵكو خوێندكارەكانیش،بۆیە زانكۆكان دژی ئازادی هزرین. (4)

لەسەر ئەو بنەمایەش شۆپنهاوەر دژی فەلسەفەی زانكۆ و فەیلەسوفەكانی وەستایەوە،چونكە دەوڵـەت دامەزرێنەری زانكۆیە، بۆیە فەیلەسوف ملكەچی دەوڵەتە، فەیلەسوفی زانكۆ پێویستە باوەڕ بە باوەڕە باو و رەسمییەكان بێنێت، ناچارە كە دەبێت یان بەدوای بیرەكـانی خۆیـدا بـڕوات كـە لـەم كاتـەش دەبێت واز لەزانكۆ بینێت، یان ئەوەتا بەتەواوی ملكەچی زانكۆ و دەوڵـەت بێـت و واز لـە ئـازادی بیركردنەوەی خۆی بینێت،ئەگەر وازیشی لە ئازادی بیركردنەوەی خۆی هێنـا ئـەوە نابێتـە بیرمەنـد، سەختە فەیلەسوف بتوانێت فەلسەفەی خۆی و وانەگووتنەوە لەزانكۆ پێكەوە كۆبكاتەوە.

یـەكێك لە نموونە دیارەكانی فەلسەفەی ئەڵمانی فەیلەسوف هیگڵە، كە ملكەچی دەسەڵاتی دەوڵەت و كەنیسە و زانكۆ بوو، مەزهەبی هیگڵ لە دەوڵەت بەوەی ئامانجی باڵای هـەموو ژیـانی مرۆڤایەتییـە و پێویستی بوونی ملكەچی رەها و فەنابوونی تەواو لەناویدا، بەو پێیەی دەوڵەت (بوونەوەری ئـەخلاقی رەهای تەواوە) یـان(دەوڵـەت لـە ئاكـامی پرۆسـەیەكی دیالیكتیكانـەی پەرەسـەندنی عـەقڵ دا دێتـە كایەوە. ئەو پرۆسەیەی عەقڵ بریتییە لە گەڕانی عەقڵ بەدوای ماهییەتی خۆیدا كە ئازادییـە،دواجار لـە دەوڵـەت دا بـەو ماهییەتـەی خـۆی دەگـات) یـان (دەوڵـەت واقیعـی ئازادییـەكی بەردەسـت و هەسـتپێكراوی دیـاریكراوە)(5) یـان كـە ئـەم مەزهەبـە زیـاتر لـەوە ئەچـێت هیگـڵ بەناچـاری بـۆ جێبەجێكردنی ئارەزووەكانی دەوڵەت و قوزكێشیی بۆ دەسەڵات كردوویەتی، هەروەها سەبارەت بـە كەنیسەش بەهەمان شێوە.

بەم پێیە گوزەرانی باشی شۆپنهاوەر و نەگەڕانی بەدوای نـان پەیـداكردنـدا، هاوكارییـەكی گـەورە و سەرەكی كرد بۆ ئـەوەی لـەزانكۆ دووركەوێتـەوە و منـەتی بەوانەگووتنـەوە نـەبێت و هەڵوێـستێكی فەلسەفی لەبەرامبەر زانكۆ و فەلسەفە و دەوڵەت و فەیلەسوفەكان بنوێنێت.

جگە لە باشی دارایی شۆپنهاوەر هەنـدێ هۆكـاری تـریش هـەبوون بـۆ ئـەوەی هاوكـاری بكـەن لـە بایـەخدانی فەلسەفی و پێگكەیشتنی فكریدا، لەوانە كەسایەتی دایكی ، كە ژنێكی نووسەر و بلیمەت بوو، لە سەردەمی خۆیدا لە ئەڵمانیا وەك چیرۆكنووسێك ناسراوبوو، ماڵەكەی لە "ڤیمـار" یـانەیـەكی ئەدەبی بوو، كە زۆر لە بلیمەتەكانی ئەوسای تێدا كۆئەبوونـەوە، شـۆپنهاوەریش لـەو كۆبوونەوانـەدا ئامادەبوو و هەر لەم رێیەشەوە گۆتەی ناسی. توانی بە نامەی دكتۆراكەی (الجذر الربـاعي لمبـدأ العلـە الكافیـە) سەرنجی گۆتە رابكێشێت. هەر بۆیـەشە شۆپنهاوەر و گۆتە پێكەوە پرۆژەیـەكیان پێكەوەكرد سەبارەت بە تیۆری رەنگ.كە شۆپنهاوەر لێكۆڵینەوەیەكی باشـی ئەنجامـدا و گۆتـەش لـە كتێبەكـەی (دیـتن و رەنگــەكان)دا تۆمـاری كـرد، پەیوەنـدی شـۆپنهاوەر و گۆتـە پەیوەندییـەك بـوو هـەم سەرنجراكێشان و هەم رەخنەگرتنییان بۆ یـەكدی هەبوو، گۆتەش بڕوای وابوو كە شۆپنهاوەری گەنج چارەنووسێكی گەورەی لە فەلسەفەدا هەیە.هەرچەندە گۆتە پێشی وابوو كە شـۆپنهاوەر روون نیـە و

زەحمەتە بۆ تێگەیشتن، چونکە شۆپنهاوەر هەمیشە خەریکی لایەنە تاریک و بێ بەهاکانی شتەکانە، بۆیە لە یادگارییەکانی شۆپنهاوەردا دەنووسێت :(ئەگەر ئەتوێت بایەخی خۆت بزانیت، بایەخ بەخشە جیهان)

شۆپنهاوەر بە سرووشتی خۆی توند و عەنید بوو،یاخیبوونەکەی زیاتر یاخیبوون بوو لە خەڵکی، نەوەك یاخیبوونێك بێت لە هزردا، ژیانی لە ڤیمار تاڵ و تاریك بوو، سرووشتی دایکی تەواو بەرەواژی سرووشتی کوڕەکەی بوو،دایکێکی جوان و نەشمیلانە بوو، زۆرێك لە پیاوەکان خۆشیان دەویست هەتا گۆتەش هۆگری بوو، ژنێك بوو رووخۆش و توانای کۆکردنەوەی خەڵکی هەبوو، ژنێکی گەشبین و بە ئومێد بوو، بە پێچەوانەی شۆپنهاوەر کە زۆر رەشبین بوو، باوەڕی بەخەڵکی هەبوو و لەگەڵیان کۆدەبۆوە و بەسۆز بوو، بەڵام شۆپنهاوەر توڕە وتوند و بە کینە بوو لەگەڵ هەموو خەڵکی، باوەڕی بە کەس نەبوو، بۆیە عەبدولرەحمان بەدەوی ئەڵێ ئاساییە لەبەر هەبوونی ئەو دژایەتییانە لە نێوان دایك و کوڕدا کە خۆشەویستی و پەیوەندییان لەنێواندا نەمێنێت.بۆیەشە شۆپنهاوەر لە دایکی جیا ئەبێتەوە و لە ساڵی 1841 ەوە یەکتری نابینەوە.

جگە لەمەش شۆپنهاوەر لە ژیانیدا جگە لەکارنەکردنی و ژیانێکی ئارام و خۆش، هەروەها لە خۆشەویستی ژنانیشدا کەمتەرخەمی نەکردووە، چەندین پەیوەندی خۆشەویستی گرێداوە. بە پێچەوانەی بیروڕاکانی لەسەر ژنان و بە پێچەوانەی باوەڕەکانی خۆیشی بۆ وێنەی قەدیس، چونکە ئەو وێنەی قەدیسی بە نموونەی باڵای ژیانکردن دائەنا، بەڵام ئەو چ قەدیسێکە کە لە تەمەنی هەفتا ساڵیشدا ئەیتوانی مەفتونی پرچی زێڕین و بەژن و باڵای شۆخێك بێت؟ شۆپنهاوەر کە داوای خەلاسی ئەکرد لە رێی ئینکارکردنی ئیرادەی ژیاندا؟بۆ مەفتونی ژن بوو؟، ئەگەر قەدیس بایەخ بە ژیان و کەرنەڤاڵەکانی نەدات، ئەی شۆپنهاوەر بۆ هەوڵی ئەدا تا سەد ساڵ بژی؟ بەکورتی ژیانی شۆپنهاوەر ژیانێکی ئارام و ئاسوودە و خۆش بوو. بۆیە هەندێك لە رەخنەگرەکان پێیانوایە کە فەلسەفەی شۆپنهاوەر پەیوەندی بە بوونی خۆیەوە نیە، بەڵکو تەنیا لە بیرکردنەوەی ئەودایە، بەو واتەیەی ژیان و بیرەکانی دوو شتی لێکجیاوازن.

بەڵام ئەو ئەنجامانەی لەو بۆچوونەدا ئەکەونەوە، عەبدولرەحمان بەدەوی رەتیان ئەکاتەوە بەوەی ئەوەی لە ژیانی فەیلەسوفدا گرنگە ژیانی ناوەوەیەتی نەوەك دەرەکییەکەی، ژیانی دەرەکی بۆبیرمەندەکان جێگەی بایەخ نیە.(5)

بەڵام لەگەڵ خوێندنەوەی ژیان و سەردەمی شۆپنهاوەر لە کتێبەکەی ول دیۆرانت دا. چیرۆکی فەلسەفە. رەنگە لەوە بگەین کە رووداوەکانی ئەو سەردەم کاریگەریی زۆریان هەبووە لەسەر فەلسەفەکەی شۆپنهاوەر و لەوە بگەین کە فەلسەفەکەی تەنیا فکرێکی رووت نیە.

(کتێبەکەی شۆپنهاوەر (جیهان وەك ئیرادە و فکرە) لە ساڵی 1818دا بڵاوبۆوە. کە سەردەمی هاوپەیمانی پیرۆزی ئەورووپا بوو دژی ناپلیۆن و دۆڕاندنی لە شەڕی واتەرلۆ. شۆڕشی فەڕەنسی

شکەستی هێناو نابلیۆنیش بۆ دوورگەی سانت هێلانە دوورخرایەوە.گەورەکردنی ئیرادە لە لای شۆپنهاوەر ئەگەڕێتەوە بۆ کاریگەربوونی بە ناپلیۆن. هەروەها بەشێك لە بێ ئومێدیشی ئەگەڕێتەوە بۆ کۆتاییە خەمبارەکەی ناپلیۆن. بەدۆڕانی ناپلیۆن ئیرادەش دۆڕا.(بۆربۆنەکان) گەڕانەوە بۆ شا لە فەڕەنسا، و ئاغاکانیش داوای گەڕانەوەی زەوی و زارەکانییان کردەوە. بزافێکی کۆنەپەرستی بلاوبۆوە و مسالییەتی ئەسکەندەری ئاشتیخوازییان بەکارهێنا بۆ سەرکوت کردنی پێشکەوتن لە هەموو شوێنێکدا.

ئەوروپا ببووە کاولگەیەکی بێ هێز. شەڕ ملیۆنەها کەسی کوشت.ملیۆنەها هکتاری زەویوزار بە فەرامۆشی مابوونەوە. پێویستیش بوو ژیان جارێکی دیکە لە قۆناغی یەکەمەوە هەنگاو هەنگاو دەست پێبکاتەوە.بە قوربانیدانێکی ئازاردەر بۆ بەدەستهێنانەوەی ئابووری ولات کە شەڕ هەلیلوشیبوو.

شۆپنهاوەر لەکاتی سەردانی بۆ فەڕەنسا و نەمسا لە ساڵی 1804 کاریگەر بوو بەو ژیانە بێسەروبەر و کاول و پیسییەی لە گوندەکانی دیتن. ئەو هەژارییەی تووشی جوتیارەکان ببوو و ئەو نائارامییەی لە شارەکاندا هەبوو. ئەوروپا ببووە شانۆی شەڕەکانی نێوان سوپای ناپلیۆن و سوپای دوژمنەکانی. ئەم سوپایانەش شوێنەواری وێرانی و کاولکارییان لە هەموو پنچێکی ئەوروپا بەجێهێشتبوو. مۆسکۆ ببووە خۆڵەمێش.هەتا ئینگلتەڕاش کە شانازی بە سەرکەوتن دەکرد بەسەر ناپلیۆندا.جووتیارەکانی تووشی تەنگژەیەکی ئابووری توند ببوونەوە بەهۆی دابەزینی نرخی گەنمەوە. کرێکارەکانیشی تووشی هەموو جۆرە ترس و تۆقاندنێك ببوونەوە لە ئەنجامی ئەو ستەمە پیشەسازییە ساوایەی کە لە لایەن حکومەتەوە سەرپەرشتی نەئەکرا. تەسریح کردنی سوپاش ژمارەی بێکاری و بێکارانی پتر کرد.لەگەڵ ئەمەدا شۆڕشی فەڕەنسی مرد و روحی ژیانیش لەگەڵیدا لە ئەوروپا مرد.

دۆڕانی سوپای ناپلیۆن، کۆتایی زەمەنێك بوو لەگەڵ هیوا و ئومێد و وزەیەك کە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا بێ وێنە بوو. کارەساتێکی ترسناك بوو کە خۆشییەکانی تێکەڵ بە ناخۆشی بوون و پێکەنینەکانی بە فرمێسك.

زۆر لە هەژارەکان لەو رۆژانەدا کە ئازار و بێ ئومێدی باڵی کێشابوو بەسەردا. پەنایان بردە بەر دین.بۆ بەدەستهێنانی سەرەخۆشی و دڵنەوایی. بەشێکی زۆریش لە چینەکانی سەرەوە باوەڕیان لەدەستدا. بە چاوی کوفرو ئیلحاد و گومانەوە تەماشای ئەو جیهانەیان کرد کە سەرلەبەری وێرانی و کاولییە.بۆ ئەوەی لە ژیانێکی دیکەدا لە شوێنێ کاولکاریدا دادپەروەی و جوانی ببینەوە.زەحمەت بوو خەڵك باوەڕ بەوە بێنێت خوادیەکی میهرەبان و دلۆڤان هەبێت هەیمەنەی لەسەر کاروبارەکانی ئەم ژیانە هەبێت وەك ئەوەی لە ساڵی 1818دا دیتیان.

شەیتان بەسەر خێر و چاکەدا سەرکەوت. بێ ئومێدیش باڵی بەسەر هیوا و ئومێددا کێشا. فۆڵتێر زەوی شۆڕشی چاند و شۆپنهاوەریش هات ئەو زەوییە بدوورێتەوە.)(6)

لەمەی سـەرەوە تێدەگـەین کـە ئـەو ڕووداوانـە کاریگـەریی زۆریـان هـەبووە لەسـەر شـۆپنهاوەر و فەلسەفەکەی بەتایبەتیش ئەگەر بزانین کە ئـەو لـە سـاڵی 1788 لـە دایـك بـووە دوای پێـنج سـاڵ ناچـاردەبێت لەگـەڵ خانەوادەکـەی (دانـزنگ) شـوێنی لـەدایکبوونی بـەجێبێڵێ دوای ئـەوەی پۆڵەندییـەکان بردیانە سەر پۆڵەندا لە ساڵی 1793 دا. لـە سـاڵی 1805 دا بـاوکی خـۆی کوشـت. لەگەڵ دایکی پەیوەندی زۆ خراپ بوو.کە ڕەنگە ئـەم پەیوەندییـە خراپـە و دواتـیش دابڕانییـان لـە یەکدی بە شێوەیەکی بنبڕ کاریگەریی لەسەر ڕەشبینی شـۆپنهاوەر بەجێهێـشتبێ.دواتـریش لـە پـاڵ خوێندنی زانکۆییدا زانیای زۆری پەیداکرد، گاڵتـەی بـە خۆشەویـستی و جیهـان ئـەهات و پـشتی تێکردبـوون، ڕەشـبین و گاڵتـەجارێکی گومانکـار بـوو. دوودڵ و ڕاڕا و ترسـی لـە خـەدری خـەڵك هەبوو.هەرگیز خۆی نەدایـە بەردەسـتی سـەرتاش و لـە کـاتی نووستنیـشدا هەمیـشە دەمانـچەیەکی سوارکراوی لە لابوو لە ترسی دزاندا.تاقەتی دەنگەدەنگ و فەوزای نەبوو.بە ئەشکەنجەی ئەزانی. خۆی پێ بلیمەت بوو. بەڵام ئەویش وەك نیچە زوو نەخوێندرایەوە و نەناسرا. بێکەس و بەتەنیایی ژیا. بێ دایك و ژن و منداڵ. بێ خێزان و نیشتمان و برادەر.

سەرەتا نامەیەکی فەلسەفی لە بابەت (عەقڵ) نووسـی.دواتـر کتێبـی (جیهـان وەك ئـیرادە و فکـرە)ی نووسی. کە ڕەوانی کردە لای وەشانخانە لەسەری نووسیبوو:(ئەم کتێبە تەنیا گێڕانەوەی هزر و ڕایە کۆنەکان نیە.بەڵکو ئاواییـەکی سەرکەش و توندوتۆڵـە لـە بۆچـوونە ڕەسـەنەکان و بـەیان کردنێکـی ڕوون. سەرباری توندی شێوازەکەی بێ جوانی نیە. کتێبێکە لە ئاینـدەدا دەبێتە سەرچاوە و ژێـدەری سەد کتێب)

بەڵام لەگەڵ ئەم باوەڕەی شۆپنهاوەریشدا کتێبەکە ڕەواجی نەبوو،کەس بایەخی پێنـەدا.دوای شـازدە ساڵ لەسەر چاپکردنی کتێبەکە. بەشێك لە کتێبەکانی بە کۆ فۆشـران بـۆ ئـەوەی وەك کاغـەزی بـێ کەڵك بۆ پێچانەوەی کەلوپەل بەکار ببرێن.

دیاریشە کە نەخوێندنەوەی کتێبەکەیشی دیسانەوە ڕۆڵی هەبوو بۆ ئەوەی بێ ئومێد و ڕەشبین بێت. دواتر کە هەلی ئەوەی بۆ ڕەخسا لە زانکۆدا وانە بڵێتەوە.لە ساڵی 1823 دا لە زانکـۆی بـەرلین. بـۆ وتنەوەی فەلسەفەکەی بۆ خوێندکاران. کـە لەهـەمان کاتـدا (هیگـڵ)یـش وانـەی دەووتـەوە و ئـەو لەوپەڕی ناوبانگی خۆی بوو، شۆپنهاوەر بە قەستی کاتی وانەگووتنەوەی لەگەڵ کاتی وانـە وتنـەوەی هیگڵ ڕێکخستبوو، بۆیـەشە ژووری وانەکانی بەتاڵ بوون. کە ئەمەش وایکرد واز لە زانکۆ بێنێت و ڕقێکی زۆریش لە هیگڵ هەڵگرێت.

دوای بڵاوبونەوەی کۆلێرا لە بەرلین هەڵات و ڕووی کردە فرانکفۆرت.تا مردنیشی لەتەمەنی هـەفتاو دووساڵیدا لەوێ مایەوە.

سەرەڕای فەرامۆشکردنی زانکۆکان و نەخوێندنەوەی و بەدەستنەهێنانی ناوبانگدا، شۆپنهاوەر کۆمەڵە نووسینێکی کـردە بەرهـەم. لـە سـاڵی 1836 دا (ئـیرادە لـە سرووشـتدا) ی نووسـی. سـاڵی دواتـر

ئەکادیمیای شانشینی نۆرویژی لەسەر وتارەکەی (ئازادی ئیرادە و تیۆری زەرورەتی فەلسەفە) خەڵاتی کرد.وتارێکی دیکەی لەسەر (بنەماکانی پێگیری ئەخلاقی) نووسی. هەردوو وتارەکانیشی لە ساڵی 1841 دا لە کتێبێکدا بەناوی دوو ئاریشە سەرەکییەکانی زانستی ئەخلاق بلاوکردنەوە. لە ساڵی 1844دا چاپی دووەمی (جیهان وەك ئیرادە و فکرە) دەرچوو. لەو ساڵەدا شۆپنهاوەر ریگەی ناوبانگی و خوێندنەوەی گرت.کاتێکیش کە بەناوبانگ بوو و ناسرا زۆری پێنەچوو لە ساڵی 1860 دا بە هێمنی مرد.(7)

ژێدەرەکانی ئەم بەشە:

سەرنجی خوێنەر بۆ ئەو سەرچاوانە رائەکێشم کە زانیاییەکانی ئەم بەشەم لەو کتێبانەی خوارەوە ئامادەکردووە، چونکە ئەم بەشە زیاتر ئامادەکردنە و نووسین نیە بۆیە خوێندنەوەی راستەوخۆی ئەو سەرچاوانە زانیاری زیاتر بەدەستەوە ئەدەن.

1.عبدالرحمن بدوی، شوپنهور، لاپەرە 3 وكالة المطبوعات،الكويت، دار القلم/ بيروت، لبنان.

2. هەمان سەرچاوە.لاپەرە 5.

3.ئیڤین دی یالوم، کاتێ نیچە گریا.وەرگێرانی هیوا دلشاد.

4.ئەنیس مەنسور، لماذا لا تكون حمارا وحشيا.

5.عوسمان یاسین، هێگڵ و دوو لە قوتابیانی. دەزگای توێژینەوە و بلاوکردنەوەی موکریانی.

6.ول ديورانت. قصه الفلسفه،ترجمه فتح الله محمد المشعشع، منشورات مكتبه المعارف بيروت. 1988.

7. وفيق غريزى، شوبنهاور وفلسفة التشاؤم.ص 28 و 29.دار الفارابي.بيروت لبنان. الطبعة الاولىَ.